

ПРО СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБИ КАПЕЛАНІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Розглядаються основні аргументи щодо створення капеланської служби в ЗСУ на основі передового досвіду зарубіжних армій з врахуванням історичних традицій українського війська. Аналізується душпастирська діяльність в армії за роки незалежності Української держави, в ході миротворчих дій та Антитерористичної операції на сході України. Визначені мета і завдання роботи цієї служби.

Ключові слова: капеланська служба, іноземні армії, Українська Галицька Армія, миротворча діяльність, Антитерористична операція, морально-психологічний вплив.

Актуальність теми визначається тим, що в сучасних умовах під час здійснення великомасштабної тривалої Антитерористичної операції на сході України при одночасному проведенні потужної інформаційної війни Російською Федерацією душпастирська діяльність у Збройних Силах України (ЗСУ) активізувалася. Військові священики долучилися до актуального завдання – підтримки високої боєздатності, патріотичного духу і морально-психологічного стану військовослужбовців. Але відсутність нормативної бази інституту капеланства в Україні певною мірою обмежує цю діяльність і потребує невідкладного вирішення на даному етапі реорганізації збройних сил.

Стан дослідження проблеми. За роки незалежності України дослідники активно вивчали досвід іноземних армій щодо створення та функціонування інститутів капеланства [1–5 та ін.]. Досить повно проблему необхідності інституту військового капеланства розкриває Ю.Є. Решетніков, який наголошує на доцільності створення у структурі центрального апарату Міністерства оборони (МО) України окремого структурного підрозділу для забезпечення співпраці з релігійними організаціями та військовослужбовцями [6].

Підлісний Андрій Романович, кандидат історичних наук, викладач, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Підлісний А.Р., 2015

Найвагомішими напрацюваннями сьогодні є розробки Національного інституту стратегічних досліджень, а саме Здіорука С.І., який пропонує модель створення та діяльності Комітету військового капеланства при Президентові України [7, с. 22].

Новизна дослідження полягає у здійсненні аргументованого аналізу душпастирської діяльності в ЗСУ в цілому, а також у розкритті цієї діяльності в ході сучасних миротворчих операцій українського війська та під час тривалої Антитерористичної операції на сході України.

Мета дослідження. Аргументувати необхідність розробки законодавчої і нормативної бази капеланської служби для її запровадження та діяльності в ЗСУ.

В арміях всіх країн-членів НАТО відповідно до стандарту є капелани, серед яких з 1990 року провідне місце займає капеланська служба США у Європейському командуванні. Необхідно наголосити, що ця служба в арміях НАТО об'єднує християнську релігію, іудаїзм, іслам і буддизм. Вишкіл капеланів проводиться згідно із стандартами НАТО STANAG 2222 та STANAG 600 і включає крім базових релігійних знань вивчення міжнародного права, етики та психологічних методів підтримки військово-службовців у різних ситуаціях [8, с. 97]. Обов'язковим для капеланів є володіння знаннями про керівні структури НАТО та його діяльність, що дозволяє капелану не тільки діяти як «етичному раднику», а й визначати варіанти реагування у кризових обставинах. Капеланська служба НАТО не лише задовольняє релігійні потреби військово-службовців, а й включена в систему ідеологічного та психологічного впливу на весь особовий склад, незалежно від світоглядної орієнтації військовослужбовців [6, с. 216].

Активною діяльністю відзначається капеланська служба армії США, яка функціонує близько 240 років. Пентагон постійно приділяє значну увагу духовній сфері життя військовослужбовця, про що свідчить текст військової присяги, який закінчується словами «Нехай мені допоможе Бог» [9, с. 1]. Тобто створення найкращого типу військовослужбовця досягається підсиленням духовного почуття обов'язку [10, с. 2]. В армії США не існує офіцерів-вихователів, тому питання ідеологічної роботи покладені на капеланів.

Особливо успішною була робота капеланів американської армії під час Другої світової війни, до якої було залучено більш ніж 8000 духівників. Вони прищеплювали військово-службовцям такі якості як відданість уряду і військовому командуванню, хоробрість, терпіння, ввічливість тощо. Це було занотовано в кишеньковому «Духовному альманасі для військовослужбовців». Священики публікували релігійні проповіді та статті в армійських газетах, а також у журналах різноманітних релігійних організацій («Католицька свідомість», «Журнал християнської науки» тощо), які були досить популярні в армії. Капелани проводили лекції з поточних подій, гуманітарних дисциплін, в яких пропагувалася відданість американському прапору і США [11, с. 195].

У 2006 році в армії США проходили службу близько 2500 офіцерів-капеланів, які представляли понад 120 релігійних конфесій, що дозволило охопити практично весь особовий склад. Це свідчить про можливість вирішення міжконфесійних питань. У США капеланський корпус фінансується з військового бюджету, а підготовка капеланів здійснюється у спеціальних навчальних закладах [3, с. 347].

У збройних силах Великобританії функціонує королівська служба капеланів, очолювана головним капеланом у званні генерал-майора, у складі 350 чоловік, з яких 147 служить у регулярних військах, 109 – у територіальній армії, 100 – у кадетському корпусі. Штат служби переглядається в залежності від чисельності збройних сил та їх конфесійності [10, с. 2].

У Німеччині капеланська служба має дві особливості: перша стосується конфесійного складу, оскільки вона представлена католицькими і протестантськими (євангелістськими) священиками; друга – капелани не є кадровими військовослужбовцями, а державними службовцями [12, с. 13].

У Франції інститут військового священства має чи не найдавнішу історію, оскільки був заснований едиктом Карла Великого у 742 році, а у 1539 році король Франциск I створив службу капеланів в армії і на флоті; в 1955 році військові священики були закріплені за кожним полком і загоном. У сучасній армії Франції єпархією збройних сил керують єпископська, національна, пасторська, економічна та фінансова ради [8, с. 95].

Також давню історію має капеланство у Польщі, де офіційний статус священнослужителя був прийнятий Варшавським сеймом у 1690 році. В січні 1991 року папа Іоанн Павло II призначив єпископа для польської армії, що знаменувало зміцнення і розширення інституту капеланства в державі. В армії Польщі служать капелани Римокатолицької, Православної та Євангелістської церков, що ще раз доводить можливість вирішення поліконфесійних відносин в армії. Капелани у польському війську мають офіцерські звання, і поряд з іншими обов'язками священники стежать за моральним духом військовослужбовців [8, с. 96].

Отже, першим аргументом щодо створення інституту капеланів у ЗСУ є приклад його існування в арміях НАТО. Другим аргументом є доказ можливості вирішення поліконфесійних і міжрелігійних питань цією інституцією. Третім аргументом за створення інституту капеланів є свідчення його позитивних результатів у зміцненні морально-психологічного стану військово-службовців, а також у ідейно-виховній роботі в цілому.

Національно-історичні традиції українського війська ілюструють обов'язкову присутність душпастиря серед військовослужбовців: у Запорізькій Січі; у відродженій Українській державі, коли згідно з наказом Симона Петлори було запроваджено службу українських капеланів; у Легіоні Українських Січових Стрільців (близько сотні священників). Офіційно інститут польових духівників існував лише в Українській Галицькій Армії, де можна почерпнути чи не найбільший досвід їх роботи [5; 8, с. 95].

Перші кроки відродження душпастирської діяльності в сучасному війську були здійснені на початку існування незалежної України в 90-х роках ХХ сторіччя. У Львові 12 травня 1994 року започаткувала свою роботу Міжцерковна рада з питань душпастирської діяльності у військових формуваннях, яка пропонувала становлення опіки провести у два етапи: на першому організувати опіку військовослужбовців силами наявних місцевих церковних структур; на другому – запровадити капеланську службу [10, с. 2].

Починаючи з 1996 року, глави «традиційних» церков призначили відповідальних від своїх конфесій за душпастирську опіку військовослужбовців. На початку 2000-х

років розпочалося активне відновлення, будівництво і закладення храмів та каплиць на територіях військових частин чи біля них. В 2004 році кількість існуючих «військових храмів» була наступною: УПЦ Московського патріархату – 13, УГКЦ – 8, УПЦ Київського патріархату – 3, УАПЦ – 2 (із «Аналітичної записки директора Департаменту гуманітарної політики МО України Міністру оборони», 2005 рік). Необхідно зазначити, що ними користувались священники різних конфесій при здійсненні обрядів і богослужінь.

Одним із прикладів такої діяльності є реставрація і відновлення роботи церкви на території Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у Львові, а також пам'ятки архітектури державного значення Гарнізонного храму Св. апостолів Петра і Павла у центрі міста, що було здійснено зусиллями начальника Львівського гарнізону генерал-лейтенанта П. Ткачука, отця С. Суса та інших осіб. Значно допомагає в душпастирській роботі відкриття веб-сайту www.kapelanstvo.com.ua та веб-сайту гарнізонного храму.

З 2010 року згідно з наказом Президента в Міністерстві оборони функціонує консультативно-дорадчий орган – Рада у справах душпастирської опіки, до складу якої входять представники семи традиційних церков і релігійних організацій: Української православної церкви Київського патріархату, Української православної церкви Московського патріархату, Української греко-католицької церкви, Римокатолицької церкви, Української автокефальної церкви, церкви Євангелістів та Духовне управління мусульман України [13].

Українські церкви, будучи твердими послідовниками душпастирської опіки військовослужбовців, регулярно проводять з'їзди військових капеланів, на яких виробляють певні спільні підходи своєї діяльності, шукають компромісні рішення. В роботі цих з'їздів активну участь брав Департамент соціальної і гуманітарної політики МО України [14, 15].

Отже слід відродити душпастирську роботу в українському війську на основі існуючого історичного національного досвіду. Позитивні факти відновлення цієї діяльності з часів незалежності України є кроками до становлення інституту капеланства в ЗСУ.

Українські військові священики виконували свої функції під час миротворчих операцій у Косово та Іраку, де були залучені українські військовослужбовці. Так, контрактники 7-ї окремої механізованої бригади в Іраку отець В. Кошарко та ігумен Іосаф діяли в екстремальних ситуаціях, відправляючи літургії та інші церковні обряди у створеній для цього капличці. Українські засоби масової інформації неодноразово публікували інтерв'ю з ними, показували дієвість місії капеланів, а також розкривали певні проблеми, з якими зіштовхнулися священики, передусім узаконення їх правового статусу у війську [16, с. 95].

Оскільки церква в Україні підтримує державу, а душпастирі у війську долучаються до формування високої боездатності та морального духу особового складу, то відповідно отці працюють і в зоні бойових дій на сході України під час Антитерористичної операції (АТО) (отець Іван, отець Тарас та інші). Їх приїзд був добровільним, бо, за словами отця І. Гопко (УГКЦ) із зони операції, «жодна служба не може замінити ту роботу, що її виконує священик, котрий сприймається як людина від Бога». Для особового складу не має значення приналежність до конфесії, бо всі ці відмінності перекриваються прагненням людини отримати «слово Боже, молитви, сповіді, покаяння, причастя» [17].

У функції військових капеланів у зоні АТО на Сході України входить, перш за все, проведення сповідей, причасть, відспівування загиблих, освячення техніки, індивідуальні бесіди з військовослужбовцями, проведення занять з християнської етики. Надзвичайно важливою там є роль душпастирів у знятті стресового синдрому та укріпленні морально-психологічного стану військовослужбовців.

Священики разом з офіцерами соціально-психологічної служби обов'язково відвідують поранених у військових шпиталях, працюють з ними і як душпастирі, і як психологи. Велику підтримку надають вони і родинам, в яких загинули батько, син чи є поранені. Українська церква також максимально долучилася і до волонтерської допомоги як військовослужбовцям, так і населенню на окупованій території. Отже, наступним вагомим аргументом щодо створення служби капеланів є їх ефективна робота у зонах бойових дій, де вони фактично замінюють психологів і укріплюють боездатність особового складу.

Здійснене дослідження дозволяє сформулювати стратегічну мету діяльності майбутньої капеланської служби в ЗСУ – зміцнення морально-психологічного стану військово-службовців. Завдання даної служби повинні бути наступні:

- підтримка належного морального і духовного стану;
- патріотичне виховання;
- ліквідація стресового синдрому;
- вирішення моральних та етичних проблемних питань;
- ліквідація посттравматичного синдрому в реабілітаційний період;
- підтримка родин воїнів, які загинули чи поранені;
- надання консультацій військовому командуванню з релігійних, етичних та інших питань;
- співпраця з військовими психологами та ін.

Про важливість піднятої проблеми свідчить той факт, що уряд найближчим часом має намір розглянути питання про організацію інституту військового капеланства, який необхідний для підтримки бойового духу в українській армії, про що повідомив прем'єр-міністр України А. Яценюк.

Висновок. Цілком очевидно і фактологічно обґрунтованою на сьогодні є необхідність створення інституту капеланства у Збройних Силах України на основі передового досвіду армій країн НАТО, а також з використанням існуючих історичних національних військових напрацювань. Розробка і прийняття законодавчої та нормативної бази для регламентації душпастирської діяльності, затвердження стандартів реалізації духовно-гуманітарної роботи в системі виховання військовослужбовців дозволить значно зміцнити їх морально-психологічний стан поряд із задоволенням духовних потреб. Механізм організації служби капеланів у першу чергу повинен враховувати поліконфесійність військовослужбовців і вирішувати це питання за зразком армій зарубіжних країн.

1. *Мандрагеля В.* Деякі проблеми адаптації досвіду капеланства західних армій до українських Збройних Сил / В. Мандрагеля // *Армія і духовність: свобода совісті та віросповідання: матеріали міжнародної наук.-практ. конф.* – К., 1995. – С. 110.

2. *Ярмусь С.* Збройні Сили і феномен військового капеланства / С. Ярмусь // *Армія і духовність: свобода совісті та відродження: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф.* – К., 1995. – С. 111-112.
3. *Здіорук С.І.* Суспільно-релігійні відносини: виклики України XXI століття: монографія / С.І. Здіорук. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
4. *Яценко В.* Капеланські структури країн Східної Європи / В. Яценко // *Віра і честь.* – К., квітень 2005. – С. 23.
5. *Тріумф серця: наук.-попул. вид.* / В.А. Діброва, П.І. Костюк, Р.М. Коханчук, О.І. Мельник. – К.: Медіа світ, 2010. – 224 с.
6. *Решетніков Ю.С.* Вітчизняний та зарубіжний досвід забезпечення релігійних потреб військовослужбовців / Ю.С. Решетніков // *Державна служба. Державна служба та місцеве самоврядування.* – К.: НАДУ, 2013. – №1 (16). – С. 211–219.
7. *Здіорук С.І.* Служба військових капеланів у воєнній організації Української держави: необхідність, можливості та перспективи / С.І. Здіорук // *Збірник праць НІСД. Гуманітарний розвиток.* – К.: НІСД, № 5 – 30 с.
8. *Кривенко Ю.В.* Визначення статусу капелана: історія та сучасність / Ю.В. Кривенко // *Актуальні проблеми держави і права.* – К., 2008. – С. 93–97.
9. Your Chaplain and the Command Religious Program / Published in accordance with SECNAV Institute 5430. – New York.: S.n, 1984. – 12 p.
10. *Карпенко О.* Капеланство в світі (за матеріалами «Зарубіжного військового огляду») / О. Карпенко // *Церковна православна газета.* – К., квітень 2009. – № 7-8 (233–234). – С. 2.
11. *Годій М.В., Куцька О.М.* Історичний огляд пропагандистської роботи США в Європі в період Другої світової війни / М.В. Годій, О.М. Куцька // *Військово-науковий вісник.* – Львів: АСВ, 2010. – № 14. – С. 182–197.
12. *Морозов П.* Военно-церковная служба Бундесвера / П. Морозов // *Зарубежное военное обозрение.* – М., 1996. – № 9. – С. 13–15.
13. Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України. – Режим доступу: www.mil.gov.ua/index.php?part=council_pastoral_care&sub=polozhenia.
14. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mil.gov.ua/index.php?part=council_pastoral_care&sub=concepzia.

15. *Коханчук Р.* Капелан повинен бути всім для всіх [Електронний ресурс] / Р. Коханчук – Режим доступу: www.kapelanstvo.com.ua 2014/11. – Назва з екрана.
16. *Підлісний А.Р.* Висвітлення військовими ЗМІ морально-психологічного забезпечення військово-службовців українського миротворчого контингенту / А.Р. Підлісний // Військово-науковий вісник. – Львів: ЛВІ, 2008. – № 10. – С. 90–99.
17. Духовна підтримка бійців АТО [Електронний ресурс] – Режим доступу: meest-online.com/wp-content/uploads/2014/07. – Назва з екрана.

Надійшла до редакції 12.02.2015 р.

Рецензент: *І.В. Буковський*, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та етнокомунікації Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів.

Підлісний А.Р.
О СОЗДАНИИ СЛУЖБЫ КАПЕЛЛАНОВ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ УКРАИНЫ

Рассматриваются основные аргументы в пользу создания капелланской службы в ВСУ на основании передового опыта зарубежных армий с учетом исторических традиций украинской армии. Анализируется душпаستырская деятельность в армии за годы независимости государства, в ходе миротворческих действий и Антитеррористической операции на Востоке Украины. Определены цель работы и задания этой службы.

Ключевые слова: капелланская служба, иностранные армии, Украинская Галицкая Армия, миротворческая деятельность, антитеррористическая операция, морально-психологическое влияние.

Pidlisnyy A.
THE NECESSITY OF MAKING UP THE MILITARY CHAPLAIN UNIT IN UKRAINIAN ARMY

The main arguments about creation of the Military Chaplain Unit in the Ukrainian Armed Forces which have based on leading experience of foreign armies and historical traditions of the Ukrainian Galician Army are examined in the article. The Military Chaplain activities during the state independence period, peacekeeping actions and East Ukrainian antiterroristic operation are considered. The object and the main tasks of Military Chaplain Unit activities are determined.

Key words: Chaplain Unit, foreign armies, Ukrainian Galician Army, peacekeeping action, antiterroristic operation, moral and psychological influence.